

УДК 378.111:330.111.42

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВНЗ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ

К.І. Скрипка

Київський національний університет технологій та дизайну

Стаття присвячена дослідженню процесів формування людського капіталу в системі інститутів соціалізації та обґрунтуванню соціально-ринкового вибору як можливості реалізації історичних потенцій суспільства. Описані концептуальні підходи до визначення конкурентоспроможності освіти як складової частини процесу забезпечення національних інтересів. Оцінено трансформацію процесу підготовки людського капіталу в контексті результативності у сфері вищої освіти та розроблені методологічні підходи до оцінки ефективності вищої освіти.

У теперішній час освіта в усьому світі та в Україні, зокрема, зазнає кардинальних змін. Ці зміни в першу чергу стосуються цілей та стратегічних напрямів освіти, що, в свою чергу, призводить до необхідності перебудови її структури, розроблення нових технологій та методик навчання на основі впровадження інструментів постійного удосконалення діяльності ВНЗ.

Ефективність цих змін залежить від рівня наукової обґрунтованості програм розвитку суспільних процесів, у тому числі і у сфері соціальної політики. У зв'язку з цим на особливу увагу заслуговує питання необхідності створення в суспільстві філософії переваги високої освіченості, професіоналізму, постійного підвищення кваліфікації.

Використання сучасних технологій, зокрема прогресивних освітніх технологій, створюють нові економічні професії, які висувають принципово інші вимоги до рівня освіти працівника. Виникає якісно нова економіка, у якій головним виробничим ресурсом стають знання й інформація. Ці істотні зміни змушують провідних вітчизняних спеціалістів розглядати освіту як вищий пріоритет у системі державних цілей, забезпеченні загального добробуту та головний складник конкурентоспроможності національної економіки.

Вагомий внесок у висвітлення теоретичних, методологічних, загальнометодичних питань підвищення конкурентоспроможності вищої освіти в процесі формування людського капіталу зробили такі зарубіжні вчені, як А. Бранденбургер, Е.Дж. Блейклі, Дж. Брекер, І. Кірцнер, Дж. Мур, М. Портер, Д. Поланд, А. Сміт, Й. Шумпетер та ін.

Комплекс зазначених питань знайшов відображення й у дослідженнях вітчизняних учених, таких як А. Акмаєв, А. Амоша, Я. Берсуцький, Л. Безчасний, В. Бобров, О. Грішнова, В. Гриньова, М. Долішній, І. Каленюк, А. Колот, Л. Колєшня, В. Кремень, В. Лагутін, Є. Лібанова, Т. Оболенська, І. Сазонець, Н. Ушакова та ін.

Удосконалення економічного механізму управління та регулювання розвитком конкурентоспроможності вищої освіти є об'єктивною умовою нарощування можливостей держави до вирішення економічних проблем. Особливого значення ця проблема набуває у процесі реалізації стратегічного курсу України на Європейську інтеграцію. З моменту створення й у процесі функціонування кожен вищий навчальний заклад повинен постійно вирішувати проблеми забезпечення конкурентоспроможності освіти.

Механізм управління конкурентоспроможною освітою в умовах ринкових відносин принципово відрізняється від традиційного, що формувався в умовах адміністративної економіки. Це якісно змінює функції та роль системи управління вищими навчальними закладами. У зв'язку з цим проблема обґрунтування теоретичних, методологічних та практичних засад удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю освіти та розробка обґрунтованих пропозицій є безсумнівно актуальною.

З метою обґрунтованості формування стратегії конкурентоспроможності освіти виявлено, що доцільно використовувати різні критерії конкурентоспроможності вищого навчального закладу залежно від рівня управління, а саме:

- основним показником конкурентоспроможності вищого закладу освіти на оперативному рівні є показник конкурентоспроможності освітньої послуги;

- на тактичному рівні конкурентоспроможність забезпечується ефективністю використання ресурсів і характеризується конкурентоспроможністю ресурсного потенціалу;
- на стратегічному рівні конкурентоспроможність вищого навчального закладу визначається цілями, які ставить перед собою організація та ефективністю просування послуги на ринку, критерієм якого є зростання частки ринку освітніх послуг.

Для виявлення найбільш впливових факторів на конкурентоспроможність вищого навчального закладу було проведено трьохстороннє соціологічне дослідження якості освіти шляхом опитування викладачів, випускників ВНЗ та роботодавців (рис. 1).

Під час дослідження ключових характеристик на оперативному рівні управління головною складовою частиною навчального процесу, що забезпечує конкурентоспроможність освітньої послуги, всі три групи респондентів обрали якість і забезпеченість навчально-методичною базою.

Для забезпечення конкурентоспроможності ресурсного потенціалу, на думку викладачів, вищому навчальному закладу необхідно мати сучасну матеріально-технічну базу, розвинуту наукову діяльність та міжнародне співробітництво. Серед випускників більшість опитаних виділили необхідність наявності у вищому навчальному закладі сучасного обладнання, включаючи засоби ІКТ, та практичного досвіду викладачів, включаючи їх педагогічну компетентність. З погляду роботодавців більш конкурентоспроможним ресурсний потенціал вищого закладу освіти робить наявність сучасної комп'ютерної техніки, наукова співпраця з підприємствами та організаціями й ефективна маркетингова діяльність.

Основними впливовими факторами на стратегічному рівні управління конкурентоспроможністю респондентами були названі: питома вага працевлаштованих випускників у загальній кількості випущених вищим навчальним закладом фахівців; чисельність учнів, які навчаються на підготовчому відділенні, та чисельність абітурієнтів, зарахованих на перший курс. Знання,

уміння та навички, що отримали випускники, є основними критеріями при оцінюванні результативності діяльності вищого навчального закладу потенційними роботодавцями.

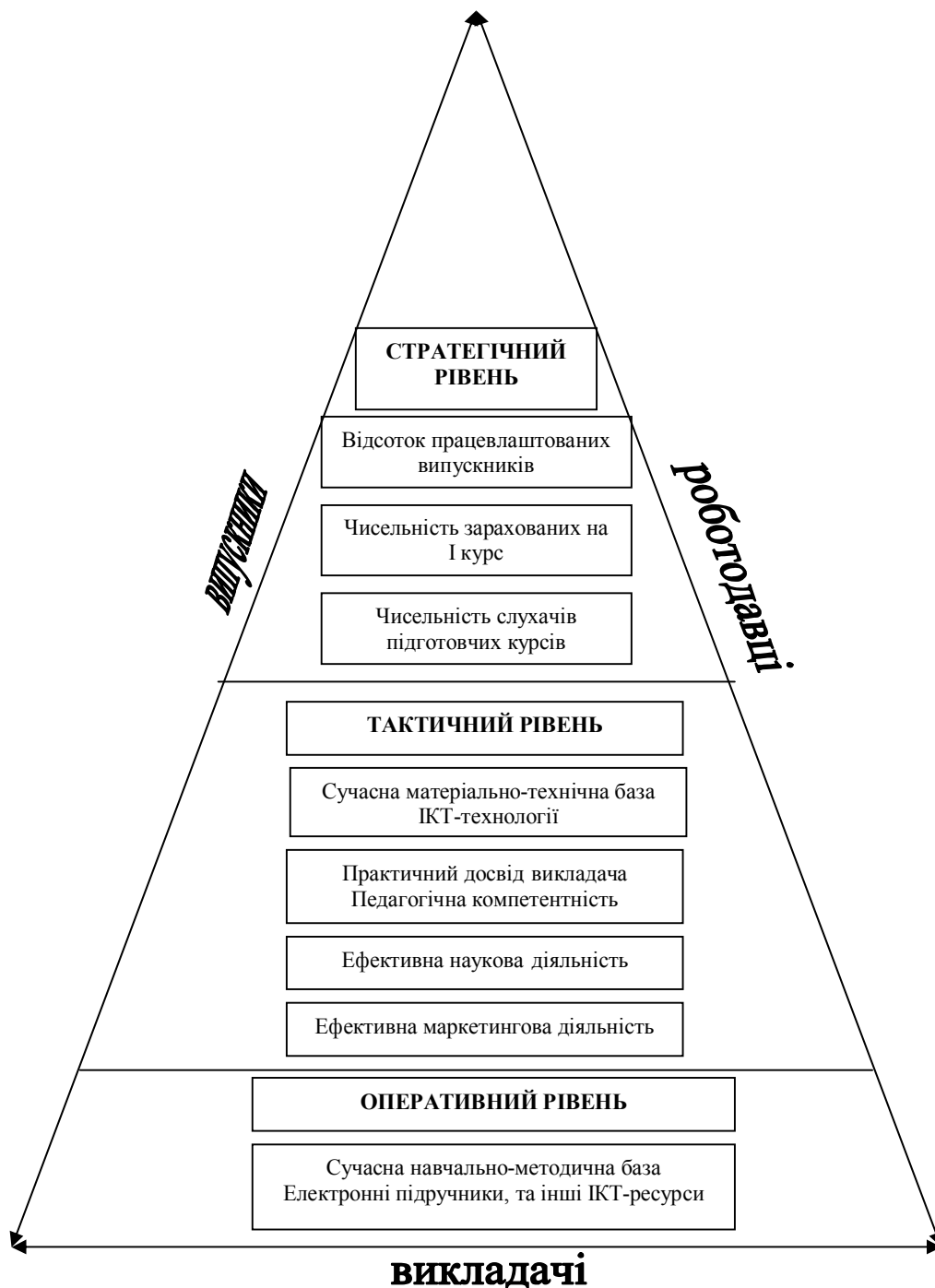

Рис. 1. Трестороння оцінка вагомих факторів забезпечення конкурентоспроможності ВНЗ

Проведені дослідження дозволили обґрунтувати систему чинників, які гальмують і прискорюють вихід на високий рівень конкурентоспроможності.

Чинниками, що прискорюють вихід на високий рівень конкурентоспроможності сучасного навчального закладу, за оцінкою респондентів, є:

- наявність формального статусу державного класичного університету з тривалою історією існування та позитивною неформальною репутацією, яку вдалося зберегти в сучасних умовах; цей напрям потребує найбільшої уваги, бо високий рейтинг є більшою мірою наслідком високого формального статусу, а не причиною високої ринкової частки;
- створена в 90-ті рр. достатньо ефективна система самофінансування, яка дозволила компенсувати дефіцит бюджетних коштів та зберегти й розвинути матеріальну базу навчального процесу; загроза – дисбаланс в забезпеченні рейтингових та нерейтингових спеціальностей;
- активне використання позабюджетних можливостей підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу, у тому числі нерідко за кордоном, що сприяло суттєвому зростанню рівня знань і кваліфікації професорсько-викладацького складу; загроза – перехоплення кадрів конкурентами;
- зовнішній авторитет та впливовість вищого керівництва, які забезпечують виконання багатьох тактичних та стратегічних завдань у режимі найбільшого сприяння з боку місцевих та обласних властей.

Чинники, які гальмують вихід на високий рівень конкурентоспроможності:

- громіздка, малодинамічна організаційно-управлінська структура з багатьма службами та елементами дублювання функцій, що має тенденцію до невиправданого зростання та завищення своєї значущості;
- гострий дефіцит аудиторного фонду при збільшенні масштабів діяльності. Потребує вивчення питання про нерегульоване екстенсивне зростання контингенту студентів;
- проблема матеріальної зацікавленості в підвищенні якості викладання. Сьогодні ця проблема фактично вирішується шляхом розширення кола викладання через

різні форми сумісництва. Але така форма компенсації низьких тарифних ставок має два суттєвих недоліки. По-перше, вона потребує роботи в режимі часового і фізичного перевантаження, що призводить до фактичної відмови від серйозної роботи в напрямку професійного саморозвитку та наукових досліджень, а по-друге, вона не дає впевненості в постійних майбутніх заробітках. Останній аспект є найбільш значущим у мотивації викладацької праці, але він взагалі не враховується сучасними системами її оплати в Україні. Нині більшість молодих аспірантів, які працюють в університетах, не мають мотивації до надмірних зусиль в оволодінні цією престижною професією, перебуваючи в очікуванні бізнесових чи адміністративних пропозицій. Рішення проблеми необхідне для збереження конкурентоспроможності та стійкості в середньостроковій та довгостроковій перспективі;

- масовий підхід до абітурієнтів, низький рівень обліку індивідуальних особливостей та побажань; наслідки – можливе зниження конкурентоспроможності в довгостроковому аспекті;
- відсутність комплексної, всебічно обґрунтованої концепції довгострокового розвитку вищого навчального закладу, відомої всім підрозділам та співробітникам ВНЗ; як результат – зниження конкурентоспроможності ресурсного потенціалу.

Отже для проведення глобальних реформ в освіті, в контексті підготовки конкурентоспроможних фахівців необхідно удосконалити механізми оцінки якості навчального процесу шляхом переходу від формальної до справжньої інтеграції, де активізується участь студентів в оцінці діяльності ВНЗ.

У зв'язку з загостренням конкуренції між навчальними закладами й поширенням платної освіти з метою гарантування переваг на ринку освітніх послуг, підтримки і підвищення ефективності, конкурентоспроможності ВНЗ в цілому необхідно розробити і прийняти систему управління якістю освітньої послуги у ВНЗ. Підхід, при якому ідентифікуються процеси, що відбуваються всередині ВНЗ, і аналізується їх взаємодія, будемо називати процесним підходом. Система управління якістю освітньої послуги, з погляду процесного підходу

(рис.2), ілюструє принциповий зв'язок між процесами у системі „ВНЗ”. Рисунок показує, що зацікавлені сторони, тобто замовник і керівництво навчального закладу відіграють значну роль у визначенні вимог, які ідентифікуються „вхід”; „вихід” системи – це оцінка замовниками ступеня виконання ВНЗ цих вимог.

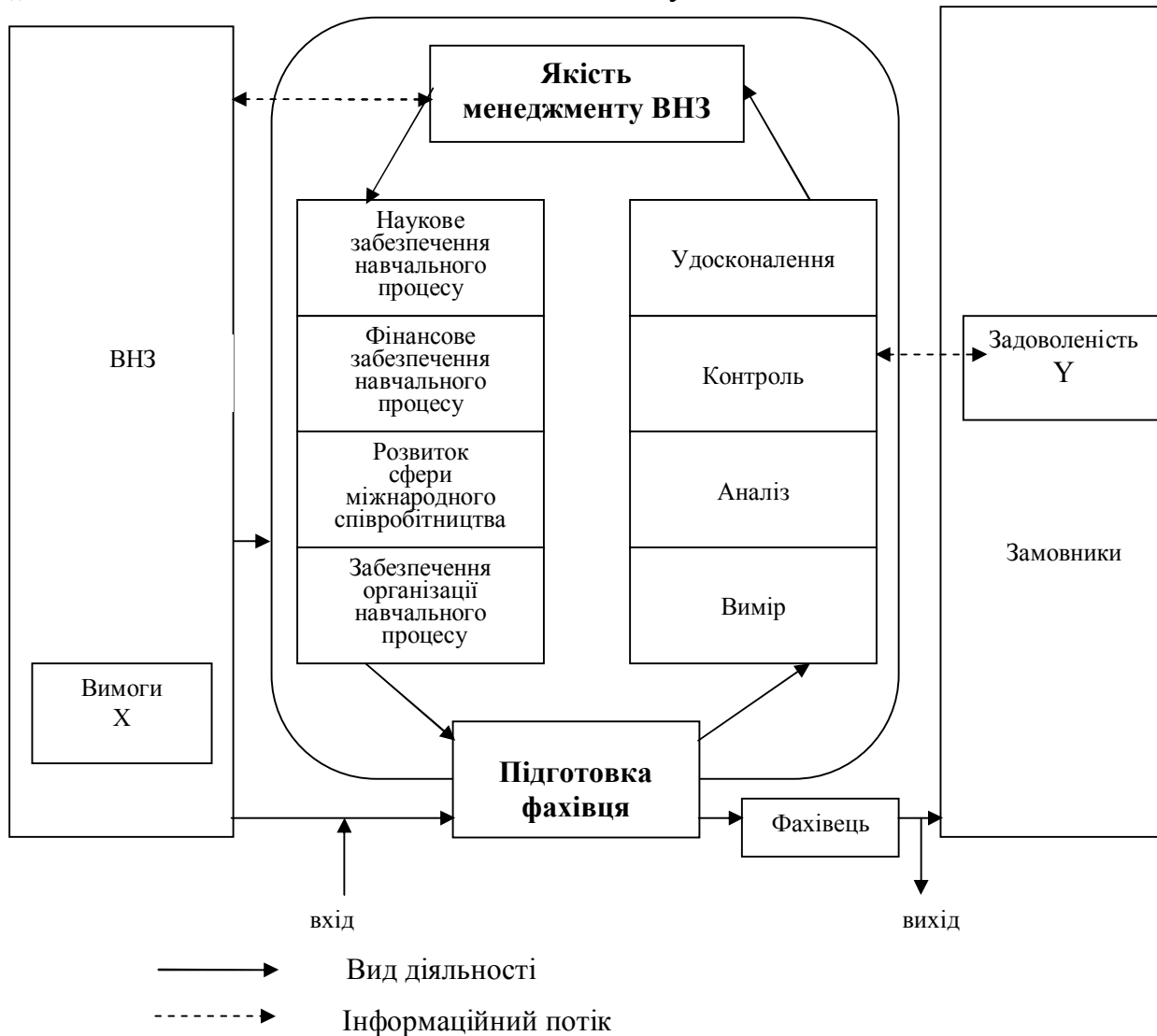

Рис. 2. Система управління якістю освітньої послуги

Вища школа робить значний внесок у формування економіки й забезпечує відтворення та розвиток інноваційного потенціалу країни, тому була розроблена концепція стратегічного управління освітою в регіоні, метою якої є обґрунтування перспектив розвитку освіти, її модернізація в умовах динамічних соціально-економічних змін, упровадження нових механізмів подальшого вдосконалення цієї системи та її ресурсного забезпечення в регіоні (рис. 3).

Рис. 3. Основні складові Концепції стратегічного управління економічною освітою молоді в регіоні

Для удосконалення механізму регулювання та управління системою вищої освіти в контексті забезпечення якісної підготовки кваліфікованих фахівців повинна функціонувати відпрацьована система менеджменту якості освітньої послуги, яка має спиратися на систему моніторингу, що забезпечує процедуру процесного контролю якості роботи всіх сфер діяльності вищого навчального закладу.

Література

3. Верхоглядова Н.І. Економічний вимір якості вищої освіти як складової національної конкурентоспроможності: Монографія. – Д.: Вид-во ДНУ, 2004. – 196 с.
4. Бойкова В.А., Стенин А.А., Баландин П.Е. Социометрический метод формирования рабочих групп операторов. //Адаптивні системи автоматичного управління. Дніпропетровськ, "Системні технології". - 1999. - С. 122-128.
5. Потай И.Ю., Драган С.В. Экспертная оценка качества подготовки выпускника технического ВУЗа к профессиональной деятельности // Зб. наук. праць УДМТУ. – Миколаїв: НУК, 2004. –№6 (399), – с. 155 – 164.
6. Потай И.Ю., Мочалов А.А. Разработка методики управления учебным процессом на основе повышения качества уровня подготовки выпускников ВУЗов. //Управління проектами та розвиток виробництва. Збірник наукових праць, №1, 2005. – с.164 – 174.
7. Потай И.Ю. Модель мультипроекта модернизации системы управления качеством подготовки специалистов в ВУЗах. // Тезисы докладов международной научно-практической конференции “Управление проектами: состояние и перспективы” – Николаев, 2005, с. 135 – 138.
8. Владимирська Є.Ю. Використання педагогікою набутоків сучасної науки і техніки // Актуальні проблеми гуманітарної освіти: збірник наукових праць. – Київ – Кременець: РВЦ КОГПІ ім. Тараса Шевченка, 2004. – С. 39-42.